

มาตรฐานของการค้ารถยนต์มือสองกับการคุ้มครองผู้บริโภค: กรณีศึกษามาตรฐานรถยนต์มือสอง TOYOTA Used Car Trading Standards and Consumer Protection: A Case Study of Toyota's Used Car Standards.

พิมตะวัน นิโรจน์¹ และรัตฎา เอกบุตร²

Pimtawan Niroj¹ and Ratsada Eakabut²

¹นักศึกษา ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม

²อาจารย์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม

¹Master Student of Law Sripatum University

²Lecturer from the Faculty of Laws Sripatum University

Corresponding Author Email: n.pimtawan@gmail.com

Received: 8 December 2020

Revised: 3 May 2021

Accepted: 6 May 2021

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาถึงความเป็นมา แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานรถยนต์มือสองและการคุ้มครองผู้บริโภค 2. เพื่อให้ทราบถึงมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการมาตรฐานรถยนต์มือสองและการคุ้มครองผู้บริโภคของต่างประเทศและในประเทศไทย 3. เพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาการให้ความคุ้มครองผู้บริโภคจากการซื้อรถยนต์มือสอง และ 4. เพื่อศึกษาถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาพร้อมข้อเสนอแนะเพื่อแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายของประเทศไทยให้มีประสิทธิภาพต่อไป เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ มีเครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ มีกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 20 คน ที่มาจากการเลือกแบบเจาะจง แล้วนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากแบบสัมภาษณ์ มาวิเคราะห์แบบเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) ในหลายประเทศมีการกำหนดมาตรฐานของรถยนต์มือสองและการให้ความคุ้มครองผู้บริโภคทั้งก่อนและหลังจัดจำหน่าย โดยมาตรการก่อนจัดจำหน่ายนั้น 2) รถยนต์มือสองในปัจจุบันมีการรับประกันรถยนต์มือสอง โดยผู้ประกอบการธุรกิจรถยนต์มือสองให้การรับประกันว่ารถยนต์มือสองที่จำหน่ายจะมีคุณภาพ 3) ในหลายประเทศก็ได้มีการกำหนดมาตรการทางกฎหมายเพื่อบังคับให้ผู้ประกอบการธุรกิจรถยนต์มือสองแสดงข้อมูลสภาพรถยนต์ก่อนจัดจำหน่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศญี่ปุ่นได้มีระบบคะแนนที่แสดงเกี่ยวกับสภาพรถยนต์มือสองที่จัดจำหน่าย โดยจะมีผู้เชี่ยวชาญทำการตรวจสอบสภาพรถยนต์แล้วประเมินออกมาเป็นคะแนน และ 4) กฎหมายไทยยังไม่ได้มีมาตรการเยียวยาความชำรุดบกพร่องรถยนต์มือสองที่เกิดขึ้นภายหลังจัดจำหน่ายอย่างชัดเจนและเหมาะสม อาทิ มาตรการเยียวยาในการซ่อมแซมรถยนต์การเปลี่ยนรถยนต์คันใหม่ การคืนเงิน การชดเชยราคา ดังเช่นมาตรการทางกฎหมายในมลรัฐ New York สหรัฐอเมริกาที่ได้กำหนดสิทธิของผู้ซื้อไว้อย่างชัดเจนที่จะได้รับการซ่อมแซมหากรถยนต์มีความชำรุดบกพร่องถ้าไม่สามารถซ่อมแซมได้จะต้องคืนเงินให้แก่ผู้ซื้อ ส่วนในเครือรัฐออสเตรเลียและราชอาณาจักรนิวซีแลนด์ก็มีการกำหนดสิทธิของผู้ซื้อที่จะเรียกร้องให้ผู้ขายซ่อมแซม เปลี่ยนสินค้าและได้รับเงินคืนเช่นกัน

คำสำคัญ: มาตรฐานของการค้า, รถยนต์มือสอง, คุ้มครองผู้บริโภค

Abstract

The purposes of this study were to 1. To study the background, concepts and theories related to used car standards and consumer protection 2. To know about the legal measures related to used car standards and consumer protection in foreign countries and in Thailand 3. to analyze the problem of consumer protection from buying a used car; and 4. to study the solution to the problem with recommendations to seek ways to

improve the law of Thailand to be more effective. This is a qualitative research. There are research tools such as an interview form with a target group of 20 people who came from a specific selection. Then use the information gathered from the interview form. to analyze the content. The results showed that 1) In many countries there are standards for used cars and consumer protection before and after they are sold. The pre-sale measures 2) Used cars at present have a second-hand car warranty. The second-hand car business guarantees that the used car sold will be of good quality. 3) In many countries, legal measures have been put in place to force used car operators to provide information about the condition of the used car before selling it. Especially in Japan, there is a rating system that shows the condition of used cars for sale. There will be experts to check the condition of the car and evaluate it as a score. and 4) Thai law has yet to clearly and appropriately provide measures to remedy the defects of used cars that occur after being sold, such as remedial measures for car repairs, replacement of new cars, refunds, and price reimbursement, such as legal measures in The state of New York, USA, clearly stipulates the buyer's right to be repaired if the vehicle is defective. If it cannot be repaired, a refund must be made to the buyer. In the Commonwealth of Australia and the Kingdom of New Zealand, the Buyer's right to demand the Seller repairs. Exchange the product and get a refund as well.

Keywords: Trading standard, Used car, Consumer protection

บทนำ

โดยทั่วไปการทำสัญญาซื้อขายในชีวิตประจำวันส่วนใหญ่เป็นการทำสัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาดในสินค้าทั่ว ๆ หรือเรียกว่าสินค้าประเภทสังหาริมทรัพย์ที่สามารถทำสัญญาซื้อขายสะดวกไม่ต้องทำตามแบบ กล่าวคือไม่ต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนกับพนักงานเจ้าหน้าที่ เช่น การซื้อขายเครื่องนุ่งห่ม หนังสือ เครื่องประดับ เป็นต้น ซึ่งการซื้อขายสินค้าดังกล่าวผู้บริโภคสามารถเลือกซื้อสินค้าได้โดยง่าย ไม่มีความยุ่งยากซับซ้อน และสามารถใช้เวลากระฉับกระเฉงในการเลือกซื้อสินค้าได้ด้วยตนเอง จึงกลายมาเป็นหลักที่สำคัญประการหนึ่งของกฎหมายว่าด้วยการซื้อขาย คือ หลัก “ผู้ซื้อต้องระวัง (Caveat emptor)” โดยผู้ซื้อสินค้าต้องเป็นผู้ใช้เวลากระฉับกระเฉงในการตรวจสอบสินค้าที่ตนซื้อให้ดีกว่าก่อนจะมีการส่งมอบสินค้าแก่กัน (ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศาสตร์, 2543) หากตรวจพบภายหลังว่าสินค้าที่ซื้อไปชำรุดบกพร่อง ผู้ซื้อจะไม่สามารถเรียกร้องสิ่งใดจากผู้ขายได้

ภายหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรมกระบวนการผลิตสินค้าต่าง ๆ เริ่มมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการกระบวนการผลิตสินค้าอย่างแพร่หลาย ทำให้ผู้บริโภคไม่สามารถทราบได้ว่าสินค้านั้นมีความชำรุดบกพร่องหรือไม่ปลอดภัยในขณะที่ซื้อหรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าประเภทรถยนต์ที่ปัจจุบันถือเป็นยานพาหนะที่จำเป็นสำหรับมนุษย์ในการใช้เดินทางไปยังที่ต่าง ๆ ด้วยความสะดวกและรวดเร็ว แต่เนื่องจากฐานะทางการเงินของคนในสังคมไม่เท่าเทียมกัน จึงทำให้รายได้ไม่เพียงพอต่อการซื้อรถยนต์มือหนึ่ง ดังนั้นตลาดรถยนต์มือสองจึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่ง เพราะมีราคาที่ถูกลงกว่ารถยนต์มือหนึ่ง จึงทำให้เกิดผู้ประกอบการธุรกิจรถยนต์มือสองในประเทศไทยเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งรถยนต์ที่เคยผ่านการใช้งานมาแล้วย่อมมีความเสี่ยงที่จะไม่ได้มาตรฐานคุณภาพและความปลอดภัย (อนันต์ จันทโรภากร, 2547) และอาจพบความชำรุดบกพร่องได้ และเป็นความชำรุดบกพร่องที่ผู้บริโภคซึ่งเป็นวิญญูชนทั่วไปไม่สามารถพบเห็นได้ในขณะที่ซื้อขาย แต่จะต้องใช้ไปใช้ระยะเวลาหนึ่ง จึงจะพบเห็นความชำรุดบกพร่องดังกล่าว อย่างที่ปรากฏเป็นข่าวหน้าหนังสือพิมพ์หรือข่าวจากสื่อต่าง ๆ ว่าผู้บริโภคได้ซื้อรถยนต์มือสองจากตัวแทนรถยนต์มือสองโดยได้ใช้งานรถยนต์มือสองได้เพียง 2 เดือนกว่า ปรากฏว่ารถเกิดระบบเกียร์เสียหายและหม้อน้ำรั่ว เป็นเหตุให้

ผู้บริโภคไม่สามารถใช้งานได้ เมื่อนำรถยนต์เข้าสู่ศูนย์รถยนต์ฟอร์ดสาขาพระรามสี่ จึงพบว่ารถยนต์คันดังกล่าวมีการใช้งานมาแล้วกว่า 329,000 ไมล์ ซึ่งไม่ตรงกับที่ระบุไว้ในสัญญาซื้อขาย

ดังที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าจากปัญหาดังกล่าว หลักผู้ซื้อต้องระวังนั้นจึงไม่อาจให้ความคุ้มครองแก่ผู้บริโภคที่ซื้อสินค้ารถยนต์มือสองได้ และในประเทศไทยภาครัฐไม่ได้มีมาตรการทางกฎหมายสำหรับรถยนต์มือสองโดยเฉพาะ จึงทำให้เกิดการที่ผู้ประกอบการธุรกิจรถยนต์มือสองทำการปรับแต่งสภาพรถยนต์ก่อนจัดจำหน่ายให้อยู่ในสภาพที่ดีมาหลอกลวงขายให้แก่ผู้บริโภคซึ่งในความเป็นจริงรถยนต์กลับไม่ได้มาตรฐานคุณภาพและความปลอดภัยในการใช้บนท้องถนน ซึ่งเป็นผลจากการที่ภาครัฐไม่ได้มีมาตรการบังคับสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจรถยนต์มือสองโดยเฉพาะ ทั้งในเรื่องของเงื่อนไขของการประกอบการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องมาตรฐานของคุณภาพรถยนต์มือสองที่ไม่ได้มีการกำหนดบังคับให้ต้องผ่านการตรวจสอบสภาพรถยนต์ก่อนจำหน่าย และในเรื่องของการให้ความคุ้มครองผู้บริโภคภายหลังจัดจำหน่ายที่ไม่ได้มีการกำหนดถึงมาตรฐานขั้นต่ำที่ควรให้การรับประกันคุณภาพรถยนต์ ตลอดจนสิทธิต่าง ๆ ที่ผู้บริโภคควรได้รับการเยียวยาในกรณีที่รถยนต์มีความชำรุดบกพร่องภายหลังจัดจำหน่าย (บุญธิริกา หับเหตุ, 2554) และถึงแม้ว่าประเทศไทยจะมีการพัฒนาระบบกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคมาเป็นเวลานานแล้ว รวมถึงมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภคหลายฉบับ ได้แก่ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ก็ตาม (นวลกมล ยุทธสุนทร, 2560) แต่ก็ยังคงไม่ได้มีมาตรการในการให้ความคุ้มครองผู้บริโภคสำหรับรถยนต์มือสองโดยเฉพาะ เป็นแต่เพียงการปรับใช้ตามหลักกฎหมายทั่วไป ที่ไม่สามารถนำมาให้ความคุ้มครองผู้บริโภครถยนต์มือสองได้อย่างเหมาะสมและเป็นธรรม

ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมุ่งเน้นการศึกษาเพื่อหามาตรการต่าง ๆ ในการมาบังคับใช้กับผู้ประกอบการธุรกิจรถยนต์มือสองให้ได้มาตรฐานรถยนต์มือสอง และมีการคุ้มครองผู้บริโภคที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ โดยศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ รวมทั้งศึกษารถยนต์มือสองที่จัดจำหน่ายโดยบริษัทโตโยต้าในต่างประเทศและในประเทศไทย เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงและพัฒนากฎหมายของประเทศไทย เพื่อกำหนดมาตรการต่าง ๆ ให้มีความชัดเจนและเหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงความเป็นมา แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานรถยนต์มือสองและการคุ้มครองผู้บริโภค
2. เพื่อให้ทราบถึงมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการมาตรฐานรถยนต์มือสองและการคุ้มครองผู้บริโภคของต่างประเทศและในประเทศไทย
3. เพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาการให้ความคุ้มครองผู้บริโภคจากการซื้อรถยนต์มือสอง
4. เพื่อศึกษาถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาพร้อมข้อเสนอแนะเพื่อแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายของประเทศไทยให้มีประสิทธิภาพต่อไป

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้บริโภคที่เกี่ยวข้อง จำนวน 20 คน ที่มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)
2. เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ (Interview) จะทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) คือ เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย และข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมเอกสารต่าง ๆ (Document Research) อาทิ หนังสือ ตำรา เอกสารวิชาการ งานวิจัย และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย และการรวบรวมข้อมูลเอกสารต่าง ๆ มาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องมาตรฐานของการค้ารถยนต์มือสองกับการคุ้มครองผู้บริโภค: กรณีศึกษามาตรฐานรถยนต์มือสอง TOYOTA ผู้วิจัยสามารถจำแนกผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาถึงความเป็นมา แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานรถยนต์มือสองและการคุ้มครองผู้บริโภค

ผลการวิจัยพบว่า ในหลายประเทศมีการกำหนดมาตรฐานของรถยนต์มือสองและการให้ความคุ้มครองผู้บริโภคทั้งก่อนและหลังจัดจำหน่าย โดยมาตรการก่อนจัดจำหน่ายนั้น มลรัฐ Maine สหรัฐอเมริกาได้มีมาตรการทางกฎหมายกำหนดหน้าที่ของผู้ประกอบธุรกิจรถยนต์มือสองที่จะต้องตรวจสอบสภาพรถยนต์ก่อนส่งมอบให้แก่ผู้ซื้อ เพื่อให้ผู้ซื้อรถยนต์ได้รับรถยนต์มือสองที่มีมาตรฐานคุณภาพและความปลอดภัยในการใช้บนท้องถนน โดยมีการตรวจสอบทั้งโครงสร้างรถยนต์ ภายในและภายนอก ระบบการปล่อยไอเสีย ตลอดจนอุปกรณ์อื่น ๆ ส่วนราชอาณาจักรนิวซีแลนด์ได้มีการบังคับให้ผู้ขายจะต้องตรวจสอบสภาพรถยนต์มือสองก่อนส่งมอบเช่นเดียวกับสหรัฐอเมริกา ส่วนเครือรัฐออสเตรเลีย ซึ่งเป็นประเทศที่นิยมนำเข้ารถยนต์มือสองจากต่างประเทศเข้ามาในประเทศ ภาครัฐจึงมีการใช้มาตรการบังคับสำหรับรถยนต์มือสองที่จะนำเข้ามาในประเทศจะต้องได้รับการตรวจสอบตามมาตรฐาน Australian Design Rules (ADR) ซึ่งเป็นมาตรฐานที่เกี่ยวกับความปลอดภัย การปล่อยมลพิษ สมรรถนะของรถยนต์ เป็นต้น และนอกจากนี้เครือรัฐออสเตรเลียยังได้มีมาตรการควบคุมมลพิษทางเสียงจากรถยนต์ โดยกำหนดห้ามมีการขายรถยนต์มือสองที่มีอุปกรณ์ในการควบคุมเสียงที่มีความชำรุดบกพร่อง ซึ่งถ้าผู้ใดฝ่าฝืนทั้งการนำเข้ารถยนต์ที่ไม่ผ่านมาตรฐานตามที่กฎหมายกำหนด หรือมีการจำหน่ายรถยนต์มือสองที่มีอุปกรณ์ควบคุมเสียงชำรุดบกพร่อง จะมีบทลงโทษทางอาญา

2. เพื่อให้ทราบถึงมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการมาตรฐานรถยนต์มือสองและการคุ้มครองผู้บริโภคของต่างประเทศและในประเทศไทย

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ประกอบธุรกิจรถยนต์มือสองในปัจจุบันมีการรับประกันรถยนต์มือสอง โดยผู้ประกอบธุรกิจรถยนต์มือสองให้การรับประกันว่ารถยนต์มือสองที่จำหน่ายจะมีคุณภาพ และถ้าปรากฏว่าภายหลังจัดจำหน่ายรถยนต์มือสองได้มีความชำรุดบกพร่องเกิดขึ้นภายในอายุการใช้งานหรือระยะทางที่ผู้ขายกำหนด ผู้ซื้อก็จะได้รับการรับประกันว่าผู้ขายจะทำการแก้ไขความชำรุดบกพร่องดังกล่าวให้ โดยที่เมื่อรถยนต์มือสองมีความชำรุดบกพร่องเกิดขึ้นภายหลังจัดจำหน่าย โดยหลักผู้ขายจะมีมาตรการเยียวยาความชำรุดบกพร่องโดยการซ่อมแซมให้ผู้ซื้อเป็นอันดับแรก ถ้าไม่สามารถซ่อมแซมได้ ผู้ขายก็จะทำการเปลี่ยนสินค้าหรือคืนเงินค่าสินค้า เป็นต้น ซึ่งประเด็นดังกล่าวสหรัฐอเมริกาได้มีมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบของผู้ขายในความชำรุดบกพร่องของรถยนต์มือสองไว้เป็นการเฉพาะ ได้แก่ กฎหมาย Lemon Law แต่จะมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปในแต่ละมลรัฐ โดยผู้เขียนได้ทำการศึกษากฎหมาย Lemon Law ของมลรัฐ New York มีชื่อว่า “New York Used Car Lemon Law” โดยกำหนดให้ผู้ประกอบธุรกิจรถยนต์มือสองต้องมีรับประกันรถยนต์ ซึ่งจะพิจารณาจากเกณฑ์อายุการใช้งาน และเกณฑ์ระยะทางของรถยนต์ หากพบว่ารถยนต์มีความชำรุดบกพร่องในช่วงระยะเวลาการรับประกัน ผู้บริโภคจะได้รับการเยียวยาจาก ผู้ประกอบธุรกิจ โดยการรับประกันจะต้องมีเงื่อนไข ได้แก่ 1) ในกรณีที่รถยนต์มือสองมีเลขไมล์ 36,000 ไมล์หรือน้อยกว่านั้น ผู้ประกอบธุรกิจที่ขายรถยนต์มือสองจะต้องให้การรับประกันไม่น้อยกว่า 90 วัน หรือ 4,000 ไมล์แล้วแต่อย่างใดจะถึงกำหนดก่อน 2) ในกรณีที่รถยนต์มือสองได้ใช้มาแล้วมากกว่า 36,000 ไมล์ แต่น้อยกว่า 80,000 ไมล์ การรับประกันจะต้องไม่น้อยกว่า 60 วัน หรือ 3,000 ไมล์ แล้วแต่อย่างใดจะถึงกำหนดก่อน 3) ถ้ารถยนต์มือสองได้ใช้มาแล้ว 80,000 ไมล์ หรือมากกว่านั้น แต่ยังไม่เกิน 100,000 ไมล์ การรับประกันจะต้องไม่น้อยกว่า 30 วัน หรือ 1,000 ไมล์ แล้วแต่อย่างใดจะถึงกำหนดก่อน

ส่วนมาตรการเยียวยาความชำรุดบกพร่องของรถยนต์มือสองภายใต้กฎหมาย Lemon Law ของมลรัฐ New York ได้กำหนดให้ตัวแทนจำหน่ายรถยนต์มีหน้าที่ในการซ่อมแซม (Repair) รถยนต์มือสองที่มีความชำรุดบกพร่องโดยผู้บริโภคนั้นไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย แต่ในกรณีความชำรุดบกพร่องไม่สามารถซ่อมแซมได้ ซึ่งการพิจารณาว่าความชำรุดบกพร่องไม่สามารถซ่อมแซมได้นั้น จะพิจารณาโดย 1) ตัวแทนจำหน่ายได้พยายามซ่อมแซมความชำรุดบกพร่องดังกล่าวมาแล้ว 3 ครั้ง หรือมากกว่านั้นแต่ความชำรุดบกพร่องก็ยังคงมีอยู่ หรือ 2) รถยนต์ไม่สามารถซ่อมแซมความชำรุดบกพร่องให้หายได้รวม 15 วัน หรือมากกว่านั้น ถือได้ว่ารถยนต์มีความชำรุดบกพร่อง

3. เพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาการให้ความคุ้มครองผู้บริโภคจากการซื้อรถยนต์มือสอง

ผลการวิจัยพบว่า ในหลายประเทศก็ได้มีการกำหนดมาตรการทางกฎหมายเพื่อบังคับให้ผู้ประกอบธุรกิจรถยนต์มือสองแสดงข้อมูลสภาพรถยนต์ก่อนจัดจำหน่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศญี่ปุ่นได้มีระบบคะแนนที่แสดงเกี่ยวกับสภาพรถยนต์มือสองที่จัดจำหน่าย โดยจะมีผู้เชี่ยวชาญทำการตรวจสอบสภาพรถยนต์แล้วประเมินออกมาเป็นคะแนน ซึ่งผู้บริโภคสามารถพิจารณาจากคะแนนที่แสดงได้โดยง่ายว่ารถยนต์คันดังกล่าวมีสภาพและความชำรุดบกพร่องอย่างไร โดยข้อมูลจะแสดงคะแนนโดยรวมที่ประเมินจากภายนอกและภายในของรถยนต์ ดังนั้นไม่ว่าผู้ซื้อจะซื้อรถยนต์มือสองโดยตรงจากผู้ประกอบธุรกิจรถยนต์มือสองในประเทศญี่ปุ่นหรือผ่านบริษัทประมูลในประเทศญี่ปุ่น ผู้ซื้อสามารถตรวจสอบสภาพรถยนต์มือสองได้จากบนรถยนต์ที่จำหน่ายได้

ดังนั้นผู้บริโภคมีสิทธิที่จะได้รับเงินคืนเต็มจำนวน (Refund) ภายใต้กฎหมาย Lemon Law ของมลรัฐ New York (New York Used Car Lemon Law) แต่ทั้งนี้ ถ้าความชำรุดบกพร่องไม่ได้ เป็นสาระสำคัญอันเป็นการลดคุณค่าของรถยนต์ของผู้บริโภค หรือความชำรุดบกพร่องเป็นผลมาจากการกระทำของผู้บริโภคเองที่ละเลย หรือละเมิดมีการดัดแปลงรถยนต์โดยไม่ได้รับอนุญาต ตัวแทนจำหน่ายก็จะได้รับการยกเว้นให้ไม่ต้องคืนเงินให้แก่ผู้บริโภค

4. เพื่อศึกษาถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาพร้อมข้อเสนอแนะเพื่อแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายของประเทศไทยให้มีประสิทธิภาพต่อไป

ผลการวิจัยพบว่า บริษัทโตโยต้าทั้งในต่างประเทศและในประเทศไทยได้มีมาตรการในการจัดจำหน่ายรถยนต์มือสอง โดยมาตรการก่อนจัดจำหน่ายของบริษัทโตโยต่านั้น ได้มีการกำหนดให้รถยนต์ที่จำหน่ายต้องตรวจสอบสภาพรถยนต์โดยช่างผู้เชี่ยวชาญที่ผ่านการอบรมจากบริษัทโตโยต้า ซึ่งในแต่ละประเทศก็จะมี ความเข้มงวดที่แตกต่างกัน โดยบริษัทโตโยต้าซัวร์ของประเทศไทยนั้นได้มีการนำความรู้การประเมินสภาพรถยนต์มือสองจากประเทศญี่ปุ่นมาใช้ ได้กำหนดให้ต้องมีการปรับสภาพรถยนต์ทำความสะอาด และต้องผ่านการตรวจสอบมาตรฐานทั้งหมด 210 จุด ซึ่งเป็นการตรวจสอบทั้งภายใน ภายนอก ระบบเครื่องยนต์ และโครงสร้างรถยนต์เพื่อให้ผู้ซื้อรถยนต์มือสองจากบริษัทโตโยต้าซัวร์ประเทศไทยมีความเชื่อมั่นว่ารถยนต์ได้มาตรฐานคุณภาพและมีความปลอดภัยในการใช้บนท้องถนน นอกจากนี้บริษัทโตโยต่ายังได้มีมาตรการภายหลังจัดจำหน่ายในการให้ความคุ้มครองช่วยเหลือผู้ซื้อรถยนต์มือสองจากบริษัทโตโยต้า ในกรณีที่มีความชำรุดบกพร่องเกิดขึ้นภายหลังจัดจำหน่ายและยังอยู่ภายในระยะเวลาการรับประกันที่กำหนด บริษัทโตโยต้าแต่ละประเทศจะมีมาตรการเยียวยาความชำรุดบกพร่องที่เกิดขึ้นและบริการเพิ่มเติมต่าง ๆ ให้แก่ผู้ซื้อ ซึ่งจากการศึกษาพบว่าตัวแทนจำหน่ายรถยนต์มือสองของบริษัทโตโยต้า จะมีความรับผิดชอบในการที่จะต้องซ่อมแซมหรือเปลี่ยนชิ้นส่วนที่มีความชำรุดบกพร่องให้แก่ผู้ซื้อตลอดระยะเวลาที่รับประกัน และนอกจากนี้บริษัทโตโยต่ายังมีบริการเพิ่มเติมเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ซื้อ ได้แก่บริการให้ความช่วยเหลือ 24 ชั่วโมง จึงทำให้ผู้บริโภคได้รับความคุ้มครองที่เหมาะสมและได้มาตรฐานที่มีประสิทธิภาพ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องมาตรฐานของการค้ารถยนต์มือสองกับการคุ้มครองผู้บริโภค: กรณีศึกษามาตรฐานรถยนต์มือสอง TOYOTA ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาถึงความเป็นมา แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานรถยนต์มือสองและการคุ้มครองผู้บริโภค พบว่า ในหลายประเทศมีการกำหนดมาตรฐานของรถยนต์มือสองและการให้ความคุ้มครองผู้บริโภคทั้งก่อนและหลังจัดจำหน่าย โดยมาตรการก่อนจัดจำหน่ายนั้น มลรัฐ Maine สหรัฐอเมริกาได้มีมาตรการทางกฎหมายกำหนดหน้าที่ของผู้ประกอบธุรกิจรถยนต์มือสองที่จะต้องตรวจสอบสภาพรถยนต์ก่อนส่งมอบให้แก่ผู้ซื้อ เพื่อให้ผู้ซื้อรถยนต์ได้รับรถยนต์มือสองที่มีมาตรฐานคุณภาพและความปลอดภัยในการใช้งานท้องถนน โดยมีการตรวจสอบทั้งโครงสร้างรถยนต์ ภายในและภายนอก ระบบการปล่อยไอเสีย

2. เพื่อให้ทราบถึงมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการมาตรฐานรถยนต์มือสองและการคุ้มครองผู้บริโภคของต่างประเทศ และในประเทศไทย พบว่า ธุรกิจรถยนต์มือสองในปัจจุบันมีการรับประกันรถยนต์มือสอง โดยผู้ประกอบธุรกิจรถยนต์มือสองให้การรับประกันว่ารถยนต์มือสองที่จำหน่ายจะมีคุณภาพ และถ้าปรากฏว่าภายหลังจัดจำหน่ายรถยนต์มือสองได้มีความชำรุดบกพร่องเกิดขึ้นภายในอายุการใช้งานหรือระยะทางที่ผู้ขายกำหนด ผู้ซื้อก็จะได้รับการรับประกันว่าผู้ขายจะทำการแก้ไขความชำรุดบกพร่องดังกล่าวให้ โดยที่เมื่อรถยนต์มือสองมีความชำรุดบกพร่องเกิดขึ้นภายหลังจัดจำหน่าย โดยหลักผู้ขายจะมีมาตรการเยียวยาความชำรุดบกพร่องโดยการซ่อมแซมให้ผู้ซื้อเป็นอันดับแรก ถ้าไม่สามารถซ่อมแซมได้ ผู้ขายก็จะทำการเปลี่ยนสินค้าหรือคืนเงินค่าสินค้า เป็นต้น

3. เพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาการให้ความคุ้มครองผู้บริโภคจากการซื้อรถยนต์มือสอง พบว่า ในหลายประเทศก็ได้มีการกำหนดมาตรการทางกฎหมายเพื่อบังคับให้ผู้ประกอบธุรกิจรถยนต์มือสองแสดงข้อมูลสภาพรถยนต์ก่อนจัดจำหน่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศญี่ปุ่นได้มีระบบคะแนนที่แสดงเกี่ยวกับสภาพรถยนต์มือสองที่จัดจำหน่าย โดยจะมีผู้เชี่ยวชาญทำการตรวจสอบสภาพรถยนต์แล้วประเมินออกมาเป็นคะแนน ซึ่งผู้บริโภคสามารถพิจารณาจากคะแนนที่แสดงได้โดยง่ายว่ารถยนต์คันดังกล่าวมีสภาพและความชำรุดบกพร่องอย่างไร โดยข้อมูลจะแสดงคะแนนโดยรวมที่ประเมินจากภายนอกและภายในของรถยนต์ ดังนั้น ไม่ว่าผู้ซื้อจะซื้อรถยนต์มือสองโดยตรงจากผู้ประกอบธุรกิจรถยนต์มือสองในประเทศญี่ปุ่นหรือผ่านบริษัทประมูลในประเทศญี่ปุ่น ผู้ซื้อสามารถตรวจสอบสภาพรถยนต์มือสองได้จากบนรถยนต์ที่จำหน่ายได้

4. เพื่อศึกษาถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาพร้อมข้อเสนอแนะเพื่อแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายของประเทศไทยให้มีประสิทธิภาพต่อไป พบว่า กฎหมายไทยยังมิได้มีมาตรการเยียวยาความชำรุดบกพร่องรถยนต์มือสองที่เกิดขึ้นภายหลังจัดจำหน่ายอย่างชัดเจนและเหมาะสม อาทิ มาตรการเยียวยาในการซ่อมแซมรถยนต์การเปลี่ยนรถยนต์คันใหม่ การคืนเงิน การชดเชยราคา ดังเช่นมาตรการทางกฎหมายในมลรัฐ New York สหรัฐอเมริกาที่ได้กำหนดสิทธิของผู้ซื้อไว้อย่างชัดเจนที่จะได้รับการซ่อมแซมหากรถยนต์มีความชำรุดบกพร่อง ถ้าไม่สามารถซ่อมแซมได้จะต้องคืนเงินให้แก่ผู้ซื้อ ส่วนในเครือรัฐออสเตรเลียและราชอาณาจักรนิวซีแลนด์ก็มีการกำหนดสิทธิของผู้ซื้อที่จะเรียกร้องให้ผู้ขายซ่อมแซม เปลี่ยนสินค้าและได้รับเงินคืนเช่นกัน

การอภิปรายผล

การวิจัยเรื่องมาตรฐานของการค้ารถยนต์มือสองกับการคุ้มครองผู้บริโภค: กรณีศึกษามาตรฐานรถยนต์มือสอง TOYOTA ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

จากการวิจัยพบว่า ประเทศไทยภาครัฐยังมิได้มีมาตรการทางกฎหมายสำหรับรถยนต์มือสองโดยเฉพาะเพื่อกำหนดหน้าที่ของผู้ประกอบธุรกิจรถยนต์มือสองให้มีความชัดเจน ซึ่งในหลายประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกาที่ได้มีมาตรการบังคับที่กำหนดให้ผู้ประกอบธุรกิจรถยนต์มือสองจะต้องมีการตรวจสอบสภาพรถยนต์ก่อนส่งมอบให้แก่ผู้ซื้อ จึงเป็นประโยชน์ต่อผู้ซื้อซึ่งเป็น

ประชาชนทั่วไปที่ไม่อาจมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบสภาพรถยนต์ได้ด้วยตนเอง ฉะนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่า ภาครัฐควรกำหนดเป็นมาตรการบังคับให้ผู้ขายมีหน้าที่ในการตรวจสอบสภาพรถยนต์ก่อนจัดจำหน่ายเพื่อรับรองคุณภาพของรถยนต์มือสอง และมาตรการก่อนจัดจำหน่ายที่สำคัญเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคอีกประการหนึ่ง คือ ผู้ประกอบธุรกิจรถยนต์มือสองจะต้องแสดงข้อมูลสภาพรถยนต์ให้ผู้ซื้อทราบเพื่อประโยชน์ในการประกอบการตัดสินใจในการเลือกซื้อรถยนต์ดังเช่นประเทศญี่ปุ่น แม้ว่าประเทศไทยจะมีมาตรการแสดงข้อมูลรถยนต์ตามประกาศคณะกรรมการฉลากตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ที่ได้บังคับให้ผู้ขายจะต้องแสดงรายละเอียดตามที่กำหนด แต่จากการศึกษาพบว่าประเทศไทยได้มีระบบการให้คะแนนที่ประเมินจากสภาพรถยนต์มือสองที่จำหน่าย ซึ่งข้อดีก็คือทำให้ผู้ซื้อสามารถพิจารณาเลือกซื้อรถยนต์ได้โดยง่าย โดยผู้เขียนเห็นว่าถ้าหากนำมาเพิ่มเติมหรือปรับใช้กับฉลากรถยนต์มือสองของประเทศไทยก็จะทำให้มาตรการแสดงข้อมูลรถยนต์มือสองก่อนจัดจำหน่ายมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522

ส่วนมาตรการภายหลังจัดจำหน่าย พบว่า ประเทศไทยมิได้มีบทบัญญัติมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการรับประกันสินค้าอย่างชัดเจน การปรับใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในเรื่องความรับผิดในความชำรุดบกพร่องกับสินค้าประเภทรถยนต์อาจทำให้ผู้บริโภคไม่ได้รับความคุ้มครองอย่างเหมาะสม เนื่องจากรถยนต์เป็นสินค้าที่ต้องใช้งานไประยะเวลาหนึ่งถึงจะพบเห็นความชำรุดบกพร่อง และหากเป็นรถยนต์ที่ผ่านการใช้งานมาแล้วย่อมมีความเสี่ยงที่จะมีความชำรุดบกพร่องเกิดขึ้นภายหลังจัดจำหน่าย นอกจากนี้ยังพบว่ามาตรการทางกฎหมายที่ประเทศไทยบังคับใช้สำหรับเยียวยาผู้บริโภคภายหลังจัดจำหน่ายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นหลักกฎหมายทั่วไปที่ไม่มีความชัดเจนและไม่ได้เป็นมาตรการทางกฎหมายที่ใช้บังคับกับรถยนต์มือสองโดยเฉพาะ แม้ว่าในทางปฏิบัติพบว่าศาลมีการปรับใช้มาตรการเยียวยาตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ก็ตาม แต่กฎหมายดังกล่าวเป็นเพียงวิธีพิจารณาของศาลซึ่งเป็นการใช้ดุลพินิจของศาลเท่านั้น มิใช่การใช้สิทธิเรียกร้องของผู้บริโภคอย่างแท้จริง ดังนั้นผู้เขียนจึงเสนอให้มีการแก้ไขกฎหมายโดยกำหนดสิทธิและหน้าที่ของผู้ซื้อและผู้ขายเป็นการเฉพาะสำหรับรถยนต์มือสองดังเช่นแนวทางของสหรัฐอเมริกา เพื่อสร้างความชัดเจนเกี่ยวกับสิทธิต่าง ๆ ของผู้บริโภครถยนต์มือสองที่มีความชำรุดบกพร่องภายหลังจัดจำหน่ายให้เป็นระบบ และเข้าใจได้ง่าย เพื่อให้ผู้บริโภคได้รับความคุ้มครองอย่างเหมาะสมและเป็นธรรม

กรณีรถยนต์มือสองที่จัดจำหน่ายโดยบริษัท โตโยต้า มอเตอร์ ประเทศไทย จำกัดนั้น ได้มีการจัดจำหน่ายรถยนต์มือสองโดยใช้ชื่อว่า “โตโยต้า ซัวร์ (TOYOTA SURE)” ผู้เขียนเห็นว่ามาตรฐานการตรวจสอบสภาพรถยนต์ของบริษัทโตโยต้าซัวร์ประเทศไทยมีมาตรฐานการตรวจสอบสภาพรถยนต์ที่ดีและมีประสิทธิภาพ โดยมีการตรวจสอบสภาพรถยนต์ตลอดจนมาตรการทำความสะอาดรถยนต์ก่อนส่งมอบ ถือได้ว่าเป็นการยกระดับมาตรฐานรถยนต์มือสองที่จำหน่ายในท้องตลาดรถยนต์มือสองให้ผู้ซื้อมีความเชื่อมั่นว่ารถยนต์มือสองที่ซื้อจากโตโยต้าซัวร์จะมีคุณภาพที่ดีกว่าผู้ประกอบธุรกิจรถยนต์มือสองรายอื่น จึงเห็นควรให้นำมาตรฐานการตรวจสอบสภาพรถยนต์มือสองของบริษัทโตโยต้าซัวร์เป็นต้นแบบในการเอาไปบังคับใช้กับผู้ประกอบธุรกิจรถยนต์มือสองรายอื่น ๆ เพื่อให้ผู้บริโภครถยนต์มือสองได้รับการคุ้มครอง และเป็นการยกระดับรถยนต์ตลาดรถยนต์มือสองของประเทศไทยให้มีมาตรฐานสูงขึ้นด้วย

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์

1.1 เห็นควรให้ภาครัฐจัดให้มีมาตรการทางกฎหมายสำหรับคุ้มครองผู้บริโภครถยนต์มือสองอย่างชัดเจนไว้เป็นการเฉพาะ เนื่องจากสินค้ารถยนต์มือสองเป็นสินค้าที่ไม่ใช่สินค้าทั่วไป จึงควรที่จะได้รับความคุ้มครองเป็นการเฉพาะเพื่อใช้บังคับกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริโภคที่ซื้อรถยนต์มือสองและผู้ประกอบธุรกิจรถยนต์มือสองโดยเฉพาะ ส่วนการปรับใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้น เป็นหลักกฎหมายที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันระหว่างคู่สัญญา ซึ่งเป็นไปตามหลักอิสระในทาง

แพ่งและหลักเสรีภาพในการทำสัญญา รัฐไม่อาจเข้าไปแทรกแซงเจตนาของคู่สัญญาได้ ทำให้ผู้ประกอบการมือสองไม่ได้รับการคุ้มครองที่เหมาะสมเป็นธรรม ผู้เขียนจึงขอเสนอให้ภาครัฐตรากฎหมายเฉพาะที่กำหนดหลักเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อเป็นมาตรการในการบังคับใช้กับผู้ประกอบธุรกิจรถยนต์มือสองโดยเฉพาะ

1.2 กรณีที่ผู้ซื้อรถยนต์มือสองได้แสดงเจตนาที่จะซื้อรถยนต์มือสองตามสภาพที่เป็นอยู่เห็นควรให้ผู้ประกอบธุรกิจรถยนต์มือสองได้รับการยกเว้นไม่จำเป็นต้องให้การรับประกันรถยนต์ ตลอดจนมาตรการเยียวยาความชำรุดบกพร่องภายหลังจัดจำหน่าย และนอกจากนี้เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายเกิดประสิทธิภาพ สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค หรือ สคบ. ซึ่งเป็นหน่วยงานรัฐที่มีหน้าที่ในการรับเรื่องร้องเรียนและให้ความคุ้มครองผู้บริโภค เห็นควรให้เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการตรวจสอบการปฏิบัติตามมาตรการทางกฎหมายของผู้ประกอบธุรกิจรถยนต์มือสอง ซึ่งหากพบว่าผู้ประกอบธุรกิจรถยนต์มือสองมีการฝ่าฝืนมาตรการต่าง ๆ ให้นำโทษปรับทางปกครองมาเป็นมาตรการลงโทษ เพื่อให้มาตรการทางกฎหมายมีประสิทธิภาพบังคับในการปฏิบัติตามที่กำหนด และเพื่อให้บรรลุผลตามเจตนารมณ์ที่ต้องการให้คุ้มครองผู้บริโภครถยนต์มือสอง อันจะทำให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรทำการศึกษาวิจัยแบบเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายครอบคลุมประเด็นหรือนัยสำคัญของผลการวิจัยมากขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปได้เนื่องจากความเมตตาและกรุณาของรองศาสตราจารย์ ดร.รัชฎา เอกบุตร ที่ได้สละเวลาอันมีค่าเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ โดยท่านได้ให้ความรู้และชี้แนะแนวทางในการทำวิทยานิพนธ์ พร้อมกับตรวจสอบแก้ไขความเรียบร้อยในการจัดทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ รวมถึงรองศาสตราจารย์ อาจารย์ มีอินทร์เกิด มีสิทธิ์ และ ดร.พัชมา จิตรมหิมา ที่ได้ให้เกียรติมาเป็นประธานกรรมการและกรรมการในการสอบวิทยานิพนธ์ ตลอดจนให้คำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขทั้งในทางเนื้อหาและรูปแบบ จนทำให้ผู้เขียนสามารถจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้อย่างสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ผู้เขียนขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่าน

เอกสารอ้างอิง

- ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนสานต์. (2543). *กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ไพฑูริย์ เอกจริยกร. (2556). *คำอธิบายข้อหา และเปลี่ยนแปลงให้*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- นวลกมล ยุทธสุนทร. (2560). *การคุ้มครองผู้บริโภคกรณีการปล่อยมลพิษในรถยนต์ไม่เป็นไปตามมาตรฐานบังคับ*. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต). สาขาวิชากฎหมายธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- บุญพริภา ทับเหตุ. (2554). *ความรับผิดและแนวทางในการระงับข้อพิพาทต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าของผู้ประกอบการกลุ่มอุตสาหกรรมรถยนต์*. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตคณะนิติศาสตร์). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- รัชฎา จูริมาศ. (2561). *มาตรการทางกฎหมายต่อความไม่ได้มาตรฐานของสินค้า: ศึกษาประเทศสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น*. วารสารวิชาการคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- อนันต์ จันทโรภากร. (2547). *กฎหมายว่าด้วยความรับผิดเพื่อความเสียหายอันเกิดขึ้นจากสินค้าที่ขาดความปลอดภัย*. กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.